

Yaşamaq istəyən adam

Qulu Xəlilli zəif əsər haqqında güzəştə getməyi millətə xəyanət hesab edirdi

Sözünün yiyəsi, mühazirələrindən doymayan, heç kimin cəsarət edib deyə bilmədiklərini deyən, riyakarlıq bilməyən, bir sifətli, yazılarında, söhbətlərində də düşündüyünü dilə gətirən və bunun ona neçəyə başa gələcəyini fikirləşməyən, həqiqəti insanların üzünə şəx deməyi bacaran adam. Yaxınlarının dediyinə görə, Qulu Xəlillinin (Qulu Xəlilov) yerində və məqamında olan cəsarəti onu hamıya sevdirdi. Səmmi, qərəzsiz tənqidi hamının xoşuna gəlirdi. Qulu müəllim, öz təbircə desək, zəhmətin küresində bərkimiş insan idi. O, işgüzar insanları həmişə təqdir edər, tənbeli, süst adamları tənqid atəşinə tutardı.

Dolu bədənli, qaynar baxışlı qıvrım saçlı Qulu Xəlilli tez-tez Azərbaycan Televiziyasında "Xəbərlər" proqramının axşam buraxılışından sonra efirə gedən publisistik verilişlərə çıxırdı. Alovlu, gözəl çıxışlarına görə insanlar onu sevirdi. Şəxsi və peşəkar keyfiyyətlərinə görə müasirləri tərəfindən "Koroğlu toppuzu", "Babək qılıncı" bənzətmələri ilə səciyyələndirilirdi.

Gənclərimizə örnək olacaq qəhrəmanımız yazıçı, publisist, tənqidçi, ədəbiyyatşünas, filologiya elmləri doktoru, professor,

əməkdar mədəniyyət işçisi, əməkdar elm xadimi Qulu Xəlillinin həyat hekayəsinə birlikdə nəzər salaq.

"ATA, MƏN ÇOBAN DEYİLDİM"

1930-cu ildə indiki Ermənistan SSR-nin Sisyan rayonunun Qızılcuq kəndində sadə kəndli ailəsində anadan olub. 1948-ci ildə ailəsi ilə birlikdə məcburən Ağcabədi rayonunun Poladlı kəndinə köçürülüb. Ailədə 9 uşaq olublar. Böyük övlad kimi bacı-qardaşlarını böyütmək, onların qayğısına qalmaq atası ilə yanaşı, onun da üzünə düşüb. İlk övlad olan Qulu hələ balacalıqdan çox əziyyətə düşər olub. Atası Qasım kişi dolanısq üçün dağdan arana enəndə evin bütün yükü yenə onun üzünə düşürdü. Sevgisi ilə yanaşı, ona qərribə bir qəddarlıqla yanaşan atasının qorxusu da bir yandan əziyyət verib. Öz həyatından bəhs edən "Yaşamaq istəyirəm" kitabında da qəhrəmanımızın keçdiyi yol əksini tapıb: "Ata, mən çoban deyildim. Amma sən menden böyük adam kimi hər şey tələb edirdin. Yadımdadır, kənddə qoyuna gedəndə mənə məcbur edirdin ki, arıq yabımıza da qoyunla birgə otarım. Halbuki atla qoyunun bir yerdə otlaması mümkün deyil. Bir gün sürünü arxaca qaytaranda atı tapmadım. Məni hədələdin ki, atı tapmasan, evə gəlmə. Mən də qurduqdan qorxa-qorxa, kol-kos ayağımı cıra-cıra nə qədər axtarımsa, bir şey çıxmadı. Qorxumdan evə gəlmədim. Qoşa ağacların yanındakı kalafada dovşan kimi qısılib qaldım. Gecədən xeyli keçmiş gördüm ki, atı unudub mənə gəzirsən. Lap yaxınlığımda o tərəf bu tərəfə neçə dəfə qışqıra-qışqıra keçdinsə, hay vermədim. Bilmədim, mənə döymək üçün axtarırdın, yoxsa evə aparmaq üçün..."

9 DƏFƏ ƏMƏLİYYATA GİRİR

Q.Xəlillinin ilkin əmək fəaliyyəti çobanlıq olub. Hətta uşaq olmasına baxmayaraq, bu işinə görə medalla da mükafatlandırılıb. Amma içərisindəki elmə həvəs ona elə bir təkan vermişdi ki, təhsil almaya bilməzdi. Ağcabədidən Ağdama gələrək orta

məktəbi orada oxuyur və ali məktəbə hazırlaşır. Azərbaycan Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirib aspiranturaya qəbul olur. Daha sonra Yazıçılar Birliyində "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetində işə başlayır. Yazıçılar Birliyində işləyəndə hərbi xidmətə çağırılsa da, səhhəti ucbatından gedə bilmir. Universitet illərində güləşlə də məşğul olur. Heç kim onu yıxa bilməsə də, döyüş əsnasında nəfəsi tənqiyir, tez yorulurdu. Bu, xəstəliyinin göstəricisi idi, amma onu haqlayacaq bu xəstəlikdən hələ ki, xəbəri yox idi. İşə başladığı, özünü təsdiqləmək imkanı qazandığı vaxt ağır xəstəliyə düşər oldu. 1954-cü ilin payızında xəstəlik onu üstələyir və 1955-ci ildə diaqnozu qoyulur: qaraciyərin exnakoku. Bu xəstəlik hələ kiçik yaşlarından həyat səviyyəsinin aşağı, ailə şəraitinin pis olması ilə bağlı idi. Onu tanıyanların sözlərinə görə, qəhrəmanımızın çəkdiyi hər bir ağrıya rəğmən, nəinki yaşamaq eşqi azalmır, əksinə həyatın ətəklərindən dördəlli yapışır. Azərbaycanın və Moskvanın xəstəxanalarında 9 dəfə əməliyyata girir - xəstəlikdən tamamilə qurtulmaq ümidi ilə... Amma hər dəfə də çabaları boşuna gedir.

"Yaşamaq istəyirəm" povestindən:

"Bu dəftəri yazmaya bilməzdim. Yazmasaydım, elə hesab edin ki, bağrım çatları. Mənim cəmi 30 yaşım var. 24 yaşından xəstəxanalara düşmüşəm. Ürəyimin bir çox dərclərini, arzularını, həyatımın bəzi lövhələrini bu dəftərdə görə bilərsiniz. Xəstəliklə mübarizə davam edir. Əgər mən bu mübarizədə həlak olsam, qoy mənim yerimə ölüme qarşı bu dəftər döyüşsün". Moskva, 1955.

EVİNƏ GEDƏN TƏLƏBƏLƏRİN HAMISINI YEDİRDİRİB YOLA SALARMIŞ

Xəstəlik onu nə qədər üstələsə də, məğlub olmur. 30-40 yaşlarından başlayaraq ömrünün sonuna qədər xəstəlikdən əziyyət çəkir. Yaradıcılığına, yaşayb-yaratmağına isə davam edir. 1959-cu ildə namizədlik dissertasiyasını vaxtından 6 ay əvvəl müdafiə edir və elmlər namizədi adını alır. Nizami adına Ədəbiyyat Muzeyində işləməyə başlayır. Burada çalışdığı müddətdə isə doktorluq dissertasiyasını müdafiə edir. Həmçinin filologiya fakültəsində dərs deməyə başlayır.

Tələbələrini sevməklə yanaşı, onlara həmişə qayğı göstərər, lazım olanda tərəflərini də saxlayır. Qızı Rəna Xəlillinin mətbuatı verdiyi açıqlamaya görə, atası onlara gedən heç bir tələbəni ac yola salmayıb:

"Kim ki, atamın tələbəsi olub hansısa iş üçün bizə gəlirdisə, bizim evdə çörək yeməmiş getməzdi. Atamın tələbəlik illəri çox ağır vaxtlara təsadüf edib. Buna görə tələbələrindən birini də evdən yemək yeməmiş yola salmazmış. Həyat yoldaşına da deyərmiş ki, otaqdan çıxacaq, uşaq sərbəst, doyunca yeyə bilsin".

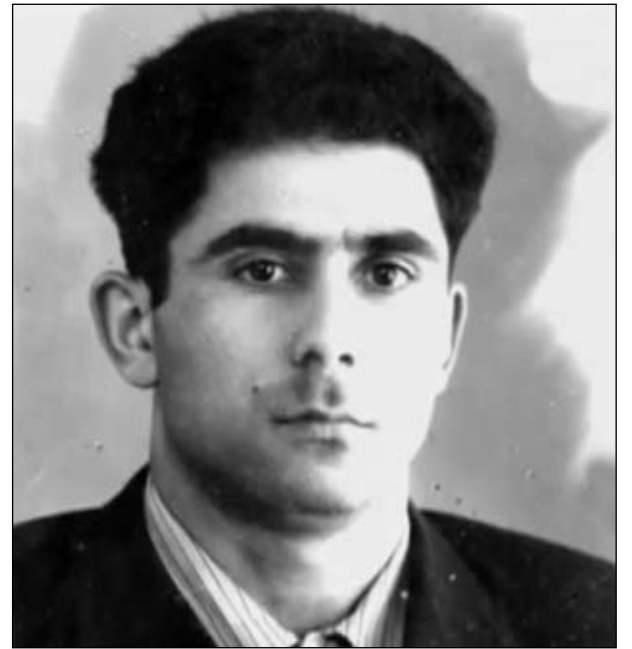
Q.Xəlillinin evdəki otağı kitabxanani xatırladardı. Hətta bəzən qəhrəmanımız saatlarla otaqdan çıxmaz, dissertantları ilə bərabər işləyirmiş.

"SİZİ KƏSMƏK SU İÇİMİ KİMİDİR"

Tələbəsi Faiq Qismətoğlu yazır:

"Auditoriyaya girərdi və sonra da özünəməxsus bir görkəm alıb qaşları çatılırdı. Sonra da deyərdi ki, əgər mən sizi "kəsmək" istəsəm, bu, su içimi kimi bir şeydir. Deyərdim ki, gedin "Şamo"nu başdan-ayağa oxuyun. Amma sizə deyirəm ki, Hüseyn Cavid oxumasınız, Əhməd Cavadı tanımasanız, Mikayıl Müşfiqi öyrənmədəniz, Süleyman Rəhimovu bilmədəniz gələcəkdə axsayacaqsınız. Yazı-pozu adamı əlinə qələm götürüb nə isə yazmaq istəyən bütün gənc ədibləri, o cümlədən adını sadaladığım yazarları tanımalıdır. Bunları oxumayan, bunları öyrənməyən tələbəyə barmağımı kəsərlər, də qiymət yazan deyiləm".

Dərs oxumaq barədə tələbələrini güzəştə getməsə də, həmişə onların yanında olub. Tələbəsi Faiq Qismətoğlunun dediyinə görə, onun "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetində "Dekan dekan olsa..." sərlövhəli yazısı o vaxt böyük eks-sədaya səbəb olub: "Qulu müəllim həmin yazıda tələbə-müə-

lim münasibətindən danışırı. O, tələbəni müdafiə edirdi, yaxşı oxuyanın haqqını özünə qaytarmaq istəyirdi və tələbəni incidən müəllimlərə üsyan edirdi. O vaxt hər kişinin işi deyildi ki, müəllimi qoyub tələbəni müdafiə etsin. Amma Qulu müəllim əzəzil, tələbəni incidən müəllimləri mühakimə edir, onları haqqın yoluna qaytarmaq istəyirdi. Qulu müəllim harada olubsa, harada işləyibse, orada həmişə halallıq, haqq-ədalət olub və işə vicdani münasibət bəsləyib".

"NƏ XAHİŞİN OLSA, EDƏRƏM, ANCAQ BU XAHİŞİ ETMƏ"

Q.Xəlilli 40-dan çox müxtəlif səpkidə kitab, mindən çox məqalə müəllifi idi. 1953-cü ildən mətbuatda həm də tənqidçi kimi fəaliyyətə başlayıb. Özünü ədəbiyyatımızın qara fəhləsi adlandıırırdı. Onun üçün əsas məqsəd Azərbaycan ədəbiyyatının toxunulmazlığı, inkişafı idi.

Qızı Rəna Xəlillinin sözlərinə görə, Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında elə bir tamaşa olmazmış ki, atası onun ilkin baxışında iştirak etməsin: "Orada tamaşaları qoyulan yazıçıların hamısı, aktyorlar belə məhz atamın o tamaşa haqqında dediklərini gözləyirdilər. Bilirdilər ki, atamın heç bir sözündə qərəz yoxdur".

Qulu Xəlillinin bacısının yoldaşı Şirin Quliyevin dediyinə görə, bəzi şair və yazıçılar barədə Qulu müəllimdən müsbət rəy yazmasını xahiş edəndə onun cavabı belə olarmış: "Nə xahişin olsa, de, edərdəm, ancaq bu xahişi etmə".

Qulu müəllim söhbətlərində zəif əsər haqqında güzəştə getməyi millətə xəyanət hesab etdiyini deyirdi.

Qulu Xəlilli həm də yazıçı idi. Ağır exnakok xəstəliyi ilə çarpışa-çarpışa "Yaşamaq istəyirəm", "Ömrün baharı", "Atam və mən", "Qulun yaman kişnedi", "Mələk xala" kimi roman, povest və hekayələrində bir-birindən maraqlı, unudulmaz bədii obrazlar yaratmışdı.

"HƏYAT EŞQİ OLMASA, İNSAN ÖZÜNÜ, QAMƏTİNİ ÇƏTİN DÜZƏLDƏR"

Ömrünün sonlarına yaxın televiziya müsahibələrinin birində deyirdi: "Allah mənə bir yaratmaq, yaşatmaq arzusu verə... Həyat eşqi olmasa, insan özünü, qamətini çətin düzəldər. Heç yarı ağac da özünü düzəldə bilməz".

Oğlu Azər Xəlilovun dediklərindən aydın olur ki, Qulu Xəlilli öz vəsiyyəti ilə Şağanda bir qayanın yanında dəfn olunur: "Mənə deyirdi ki, kaş qəbrim ya sıldırım qayaların arasında yerləşərdi, ya da buzluğun içində olardı".

1995-ci ildə, 65 yaşında xəstəliklə çarpışa-çarpışa rəhmətə gedən Q.Xəlillini ikinci Fəxri Xiyabanda dəfn etmək qərara alınsa da, vəsiyyətini və ailəsinin istəyini nəzərə alıb onu öz atasının yanında - Xəzər rayonunun Şağan qəsəbəsindəki qəbiristanlıqda dəfn ediblər. Məzarı qayaların arasında düşüb.

P.S: Yazıda internet materiallarından istifadə edilib

